

Ο Ν Ο Υ Μ Α Σ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ -
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ένας λαός υψώνεται ή μα
δείξη πως δε φοβάται την
αλήθεια. — ΨΥΧΑΡΗΣ.

Κάθε γλώσσα έχει τους φου-
οικούς της κανόνες.
ΒΗΛΑΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΣΤ'.

ΑΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΑΚΗ 17 ΤΟΥ ΦΛΕΒΑΡΗ 1908

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΖΗΝΩΝΑ ΑΡΙΘΜ. 2

ΑΡΙΘΜΟΣ 283

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ALBERT THUMB. Το ζήτημα της νεοελληνικής (μετάφρ. Λέκα 'Αρβανίτη) (συνέχεια).
- ΑΡΓΥΡΗΣ ΒΦΤΑΛΙΩΤΗΣ. Ιστορικά γεγονόματα (συνέχεια).
- ΔΟΥΛΟΣ ΔΟΥΛΕΥΤΗΣ. Εγωισμός ή Αγάπη;
- ΠΡΟΚΙΡΥΞΗ στους σκλαβωμένους και στους ελευθερωμένους. Έλληνες.
- ΣΗΝΑΙΟΣ ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ. Ένα βιβλίο.
- Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ. Οι «Αλυσίδες» στον τύπο. Το ζήτημα.
- ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Ρήγας Γκόργης. Βαρλέντης.
- ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — Ο.ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ. — ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΕΓΩΙΣΜΟΣ ή ΑΓΑΠΗ;

Ζώ, κουνιούμαι, πολεμώ κι αγαπώ τη ζωή και τη φύση, και τις βλέπω κατάματα με τὰ δικά μου τὰ μάτια, και τις νοιώθω κατάβηχα γιατί εγώ ζω, κουνιούμαι και πολεμώ.

Οί σοφοί και τὰ βιβλία δὲ μὲ θαμπώνουν· μὲ ταραζούν. Είναι τύρανοι και θίνε νὰ σὲ κάνουνε μὲ ξένα μάτια και μὲ ξένο μυαλό νὰ καταλάβης τὸ γύρω σου κόσμο. Θίνε νὰ σκίψης, νὰ κλειστῆς, ν' ἀγνοήσης τὴ ζωτάνια πού σὲ κυκλώνει και νὰ σκλαβωθῆς στὸ δικό τους τὸν τεχνητὸ κόσμο. Αὐτὸς ὁ ἐγωισμὸς τοὺς πειράζει τὸ δικό μου. Πειτῶ τοὺς φιλοσόφους και φωνάζω στοὺς σκυρτούς σκλάβους τοῦ βιβλίου· «Ἀνοίξτε τὰ μάτια σας, κοιτάξτε τὸν κόσμο γύρω σας ἄ θετε νὰ βρῆτε τὴν ἔνοια τῆς ζωῆς. Ἄ θετε νὰ τήνε κάνετε δική σας, βγῆτε και σεις ὅζω στὴν κίνηση και στὸν ἀγώνα.»

Κάτι τέτια λόγια μου ἤρθανε στὰ χεῖλια και σὰ διάβασα τὸ ἀρθρο τοῦ κ. Βουτιερίδη, «Καλοσύνη κι Ἀγάπη» στὸ Νομικὸ ἀρ. 272. 2 τοῦ Δεκεμβρῆ.

Σὰν τί νὰ θέλῃ νὰ πῆ ὁ κ. Βουτιερίδης μὲ Καλοσύνη κι Ἀγάπη; Μὲς λέει πὼς δὲν ἐνοεῖ ἀτίποτα μελοδραματικὲς γλυκαναλακτικὲς παρὰ αἰδανικά δίκια, δυνατὰ κι ἀψηλονόητα πού δείχνονται σὰν κάτι παραπάνω κι ἀπὸ τὸν ἥρωισμό.» Ἄλλοινα ὀρισμὸ πὸ θετικὸ τῆς καλοσύνης και τῆς ἀγάπης πού διαφερντεῖ ὁ κ. Βουτιερίδης δὲν μπόρεσα νὰ βγάλω ἀπὸ τὰ λόγια του. Ἡ ποιητικὴ του γλώσσα μὲ ξεπῆρε σὰν τότε διάβαζα. Ὅταν ὄμως στάθηκα και σκέφτηκα και θέλησα νὰ βρῶ κριμιά γερὴ βάση πού νὰ στηρίξω και γὼ κάποια πεποίθηση ὁμοια μὲ τοῦ κ. Βουτιερίδη, βρῆκα πὼς ἡ Ἀγάπη αὐτὴ, περιορισμένη κάπως μὲ τὰ λόγια πού ἀνάφερα παραπάνω και μὲ κάτι ἄλλα (ἀρκετὰ θετικά) γιὰ τὸν ἐγωισμό, δὲν εἶχε πιάσιμο, ζέφουγε, χανότανε.

Ὁ κ. Βουτιερίδης βλέπει Ἀγάπη και Καλοσύνη σ' ὅλη τὴ φύση. Ὅποιος κοιτάξῃ ὄμως τὰ πουλιά στὰ δέντρα και τὰ ζωῶνα στὸ χερσάρι θὰ δῆ πὼς δὲν τραγουδοῦνε και δὲν παίζουνε κλέος μὲς τὰ παραστήσαν οἱ ποιητῆδες, παρα πὼς ὄννε κι ἀλληλοτρῶγονται ὁμοια μ' ὅλα τὰ ζῶα. Ὁ λόκος δὲν

τρῶει τ' ἀρνὶ ἀπὸ καλοσύνη οὔτε ἡ γάτα τὸν ποντικὸ ἀπὸ ἀγάπη.

Πόλεμος κ' ἐγωισμὸς δεσπόζουνε τὴ φύση ὀργανική κι ἀνόργανη. Αὐτὸς ὁ πόλεμος ἀνάγκασε τὰ περισσότερα ζῶα νὰ ζῆσουνε κοπαδιαστὰ μὲ ἄλλα ζῶα τῆς ἴδιας φυλῆς — δηλ. πού ἔχουνε τις ἴδιες ἀνάγκες και τοὺς ἴδιους ὀχτροὺς — γιὰ ν' ἀνισταθοῦνε στὸν ὀχτρὸ καλύτερα και γιὰ ν' ἀποχτήσουνε πὸ ἐφκολα τὰ χρειαζόμενα γιὰ τὴ συντήρησή τους. Αὐτὴ ἡ ἐγωιστικὴ ἀνάγκη ἔλαμε τ' ἀγελοζῶα. Δὲ μού φαίνεται ὁ ἐλέφας, ἡ μαῖμού, ἡ μέλισσα και τὸ μερμήγκι νὰ ἔχουνε περισσὴ ἀγάπη γιὰ τ' ἄτομα τῆς φυλῆς τους, και συχνὰ δείχτουνε τὸ ἐναντίο πολεμώντας ἀναμεικτῶ τους. Τοὺς ἔμεινε ὄμως ψυχρόρητο, ἀπὸ γενεὲς ζωῆς κοπαδικτῆς, ὁ ἐγωισμὸς τῆς φυλῆς τους, γέννημα κι αὐτὸς τοῦ ἀτομικοῦ τους ἐγωισμοῦ.

Και τί εἶναι τάχα ἡ ἀγάπη τῆς μητέρας πρὸς τὸ παιδί παρὰ ἡ προσταγὴ τοῦ ἐγωισμοῦ τῆς φυλῆς; Ἡ φυσιολογικὴ ἀνάγκη νὰ ἐκκολοῦθήσουνε τὴ σουλὴ τους σπερῶννε τὸ ἕνα γένος πρὸς τ' ἄλλο. Τῆς μητέρας ὄμως τὰ χρῆτα ἐκκολοῦθουνε και ὅταν ἀκόμα πῶσανε τοῦ πατέρα, γιατί αὐτῆνα ὄρισε ἡ φύση νὰ δώσῃ φῶς στὸ νέο μέλος τῆς φυλῆς και αὐτὴ πρέπει νὰ φροντίσῃ νὰ γίνῃ τὸ νέο αὐτὸ μέλος γερὸ κι ἄξιον νὰ βοηθήσῃ και νὰ δυναμώσῃ τὴ φυλὴ. Τὸ παιδί πάλι στὴν ἀδυναμία του βασιτεῖται ἀπὸ τὴ μάννα πού τὸ θρέφει και τὸ προστατεύει. Ἐδῶ φανερῶνεται ὁ ἀτομικὸς ἐγωισμὸς γιατί μόλις μεγαλώσῃ και δυναμώσῃ τὸ μικρὸ, μάννα και παιδί χωρίζονται και δὲ γνωρίζῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο μέσα σ' ἄλλα μέλη τῆς φυλῆς. Τοῦ πατέρα τὰ χρῆτα τὰ περιόρισε σημαντικά ἡ φύση· γι' αὐτὸ τότε βλέπουμε συχνὰ νὰ μὴ βοηθῆ διόλου τὸ θρήψιμο και τὴν προστασία τοῦ παιδιοῦ παρὰ και νὰ καταστρέφῃ τὰ μικρὰ σὰν τὰ βρῆ ἀπροστάτευτα. Παραδείγματα ὁ γάτος και μερικὲς ἀρσενικὲς μαῖμούδες.

Ἄν καλοζετάσουμε τὴν οἰκογένεια θὰ δοῦμε πὼς εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ἀτομικοῦ και τοῦ φυλετικοῦ ἐγωισμοῦ. Ἄντρας και γυναίκα ζῶνε μαζὶ και μοιράζονται τὰ βάρη τῆς ζωῆς· ἔτσι μποροῦνε νὰ θαραπέσουνε πὸ ἐφκολα τις ἀτομικὲς τους ἀνάγκες. (Λέω ἄντρας και γυναίκα ἀφίνοντας τοὺς ἄλλους τύπους οἰκογένειας μὲ πολλοὺς ἄντρας ἢ πολλὰς γυναίκες γιατί ὁ συλλογισμὸς εἶναι ἕνας σὲ κάθε περίπτωση). Τὰ παιδιὰ και ἡ ἀνατροφή τους εἶναι καθὼς πάντα ἀνάγκη τῆς φυλῆς, μὰ καταντᾷ κι ἀποτέλεσμα ἀτομικοῦ ἐγωισμοῦ (μάλιστα ἡ ἀνατροφή) γιατί στὴν οἰκογένεια τὸ παιδί δὲν ἀφίνει τοὺς γονιοὺς μόλις δυναμώσῃ παρὰ μένει κοντὰ τους και δουλεύει. Ἀτομικὸς ἐγωισμὸς ἀπὸ μέρος τῶ γονιῶνε εἶναι και ἡ προτίμηση πού δείχτουνε οἱ περισσότεροι λαοὶ ἀκόμα σήμερα γιὰ τ' ἀγόρια, πού τοὺς εἶναι πὸ χρήσιμα στὸν πόλεμο τῆς ζωῆς παρὰ τὰ κορίτσια.

Εἶναι φανερὸ ἀπ' ὅσα εἶπα πὼς ἐνῶ ὁ κ. Βουτιερίδης βλέπει τὴν Ἀγάπη κυβερνήτρα τῆς φύσης ἐγὼ πάλι δὲ βλέπω παρὰ τὴν Ἀνάγκη. Ἀνάγκη τῆς αἰτεσυντήρησης πού φέρνει τὸν ἀτομικὸ ἐγωισμό. Ἀνάγκη τῆς κοπαδικτῆς ζωῆς πού κάνει τ'

ἀγελοζῶα και τις κοινωνίες και γεννᾷ τὸ φυλετικὸ ἐγωισμό. Αὐτῶνε τῶ δυὸ ἐγωισμῶν ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκογένειας. Ἄν καλοζετάσουμε τὴ δῖναμη αὐτὴ πού μὲς παρουσιάζῃ: κάπως ὀριστὰ ὁ κ. Βουτιερίδης, τὴν Ἀνάγκη, και θελήσουμε νὰ τὴν ὄρισουμε, θὰ δοῦμε πὼς δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐγωισμὸς. Τὸ φυλετικὸ ἐγωισμό ὁ κ. Βουτιερίδης τότε θέλει ἀγάπη τῆς φυλῆς. Μὰ τότε γιατί ὄχι και ἀγάπη ἀτομικὴ ἢ «τοῦ ἑαυτοῦ μὲς» ἀντὶς ἀτομικὸς ἐγωισμὸς; Ἐδῶ εἶναι τὸσο φανερὸ πὼς δὲν ἔχουνε καμιά διαφορὰ οἱ δυὸ ὀρισμοί, πού τὰ λόγια δὲν μποροῦνε νὰ φέρουνε σύγχυση και σκοτισμὸ τοῦ νοῦ. Αὐτὸ θὰ σταναχῶρεσε τὸν κ. Βουτιερίδη γιατί σὰν πῆρε νὰ ζετᾷ τ' ἄτομο χωρὶα ἀπὸ οἰκογένεια και φυλὴ εἶδε ὀριστῆλατο μπροστὰ του τὸν ἀτομικὸ ἐγωισμό τόσο ἄπλο, τόσο δυνατὸ πού και μὲ τὸ ντύσιμο τῆς Ἀγάπης πάλι φώναζε· «Ἐγὼ εἶμαι.» Και μὲς λέει ὁ κ. Βουτιερίδης· «ὁ ἐγωισμὸς εἶναι κάτι ἀπαραίτητο στὴ ζωὴ» κτλ.

Τὴν ὕπαρξη καλοῦ και κακοῦ ἐγωισμοῦ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν ἀρνηθῆ, καθὼς δὲν μπορεῖ ν' ἀρνηθῆ τὴν καλὴ και κακὴ περηνόεια, τὴν καλὴ και κακὴ δουλειά, τὸ καλὸ και κακὸ φαγῆ, τὸ καλὸ και κακὸ ὄ,τι θέτε. Τὸ καλὸ και τὸ κακὸ ὄμως ὅπου κι ἂν τὸ ἐφαρμοῦσουμε δὲν εἶναι τίποτα ἀπόλυτο παρὰ ἀλλάζει μὲ τὸ χρόνο και τὸν τόπο. Ὁ κακὸς ἐγωισμὸς χρειαζεται ὄρισμὸ· γιὰ νὰ τότε βροῦμε ὄμως πρέπει νὰ ζετάσουμε κάπως πὸ βαθειὰ τὸ φινιμένο τοῦ ἐγωισμοῦ στὴν κοινωνία.

Ὁ ἐγωισμὸς εἶναι μιά και μὴν, δῖναμη πού βγαίνει ἀπ' τ' ἄτομο, γεννᾷ τὴ φυλὴ και τότε παίρνει φυλετικὸ χαραχτήρα. Αὐτὴ ἡ δῖναμη πού κυβερνᾷ τὴ σκέψη ἐνὸς ἀτομοῦ πρὸς τ' ἄλλο και κάθε ἀτομο πρὸς τὴ φυλὴ εἶναι ἡ μόνη σταθερὴ βάση πού μπορεῖ νὰ πάρῃ γιὰ στηρίγμα τῆς ἀληθινῆς ἠθικῆς. Καὶ ἠθικὴ δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἡ κοινωνικὴ νομοθεσία πού κανονίζει τὴν ἰσοροπία τοῦ ἐγωισμοῦ ἀπὸ ἄτομο σ' ἄτομο μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ὑποτάξῃ τοὺς ἀτομικοὺς ἐγωισμοὺς στὸν ἐγωισμό τῆς κοινωνίας.

Ἀλάκρη ἡ ἀνθρωπότητα καθὼς και κάθε κοινωνικὴ χωριστὰ φυλὴ, ἔθνος, κράτος, τάξη, οἰκογένεια παρουσιάζουνε και μιά μορφή τοῦ φυλετικοῦ ἐγωισμοῦ. Κάθε μορφή τοῦ φυλετικοῦ ἐγωισμοῦ ἔχει τὴν ἰδιαιτέρη τῆς ἠθικὴ, δηλαδή ἀπαιτεῖ κάποια θυσία τοῦ ἀτομικοῦ ἐγωισμοῦ γιὰ τὸ συμφέρον τῆς οἰκογένειας. Οἱ ἀναγκαῖες αὐτὲς θυσίες κάθε ἀτομοῦ εἶναι τὰ κοινωνικά του χρῆτα.

Παραδείγματα.

Ἀνθρώπιнос ἐγωισμὸς· ἀνθρώπινη ἀλληλοβοήθεια. — Κάθε ἄνθρωπος ἔχει χρεὸς νὰ βοηθήτῃ ὅσο μπορεῖ ἄλλον ἄνθρωπο, ὅς εἶναι κι ἀλλόφυλος, πού κιντυνεῖ ἀπὸ φυσικοὺς τυχεροὺς κιντυνους καθὼς νὰ πνιγῆ, νὰ καῖ, νὰ παγώσῃ, νὰ φαγωθῆ ἀπὸ θηρία.

Ἐγωισμὸς τῆς κάθε ἀνθρώπινης φυλῆς ἢ ἀλληλοβοήθεια περιορίζεται στὴ φυλὴ, καθὼς θὰ περιοριστῆ κι ἀπὸ τις ἄλλες κοινωνικὲς χωριστῆς. Ὁ ἄσπρος ἔχει χρεὸς νὰ βοηθήσῃ ἄλλον ἄσπρο, ὄποιος ἔθνικότητας, ἄμα τοῦτος ὑπεσκιλεται ἀπὸ Ἀράπη, Κινεζο, Ἴντὸ κτλ.

Εθνικός εγωισμός.—Ο Σλάβος που δη Γερμανό ή Λατίνο να πολεμά άλλο Σλάβο, χρέος έχει να βοηθήσει το Σλάβο, και θα το κάνει με κάθε ατομική θυσία αν έχει μέσα του εθνισμό.

Πατριωτισμός, στή σημασία του εγωισμού του Κράτους.—Όλοι έχουμε κάποια ιδέα ποιά είναι τα χρέη που επιβάλλει ο πατριωτισμός, κι όσοι κρατούν ζωντανό αυτό τον εγωισμό στιγματίζουν τον πολίτη που δεν κάνει τα χρέη του στην πατρίδα.

Εγωισμός τάξης.—Κάθε κοινωνική τάξη έχει την ιδιαίτερή της ήθικη που προστάζει τ' άτομα μέσα στο δικό της κύκλο να βοηθήσουν το ένα τ' άλλο στον αγώνα με τις άλλες τάξεις.

Οικογενειακός εγωισμός.—Κάθε άτομο έχει οι κογενειακά χρέη που απαιτούν θυσία του ατομικού εγωισμού. Ο οικογενειακός εγωισμός όμως είναι πιο κοντά στον ατομικό από κάθε άλλο εγωισμό. Γι' αυτό βλέπουμε μεγάλους εγωιστάδες, δηλαδή ανθρώπους με τόσο υπερτροφικό ατομικό εγωισμό που να πνίξει το φυλετικό εγωισμό, να κάνουν μελόντο του γερές θυσίες για την οικογένειά τους.

Στό έθνος, το κράτος, την τάξη και την οικογένεια ή άλληλοβοήθεια δε φανερώνεται μονάχα όταν ή τύχη φέρη κατάλληλη περίσταση παρά γίνεται ξακολογητικά, με όρισμένο σκοπό, και καταντά σύμπραξη.

Τα διάφορα συνταιριάσματα των εγωισμών και το πώς μια μορφή εγωισμού μπορεί να πνίξει την άλλη, είναι θέματα πολύ μεγάλα και δεν έχουμε ανάγκη να τα ζετάνουμε. Φτάνει να παραδεχτούμε πως όπου βρεθή ακερία κάθε μορφή φυλετικού εγωισμού φέρνει μαζί της και ήθικες υποχρεώσεις.

Είπαμε πως ή ανάγκη κυβερνά τή φύση και γεννά τον εγωισμό· ο εγωισμός και ή ανισότητα φέρνουν τον πόλεμο. Φυσική συνέπεια του πολέμου είναι να νικήση ο δυνατός.

Ο κ. Βουτιεριδής μας παρουσιάζει—αφού μας προετοίμασε με μια μικρή εισαγωγή—μια υποθετική κοινωνία όπου οι δυνατοί πολεμούν τους αδύνατους και φτάνει στο συμπέρασμα πως θα μείνη στο τέλος ένας μόνο, ο δυνατότερος. Δεν ξέρω αν αυτά τα γράφει ο κ. Βουτιεριδής σοβαρά· τέτοια όμως λογική σ' επιστημονική συζήτηση κάπως ξαφνίζει.

Δε χρειάζεται ιδιαίτερη προετοιμασία για να δη κανείς όλοφάνερα πράγματα. Κι όλοφάνερα στέκει πως ο πόλεμος είναι ακούραστος νόμος του κόσμου και της φύσης. Η μόνη συνέπεια του πολέμου δεν είναι οι αδύνατοι να καταστραφούν, να χαθούν. Ο δυνατός τους θέλει τους αδύνατους για να τότε δουλεύουν. Διάβασα κάπου για μια φυλή μερμήγκια που είναι πολεμιστάδες και ζούν με κατάχτηση. Σα νικήσουν καμιά δουλευτάδικη φυλή, σκοτώνουν μερικούς από τους νικημένους μα κρατούν αρκετούς για να τους φέρνουν τις αναγκαίες σοδείες. Κάτι ανάλογο γίνεται και στην ανθρώπινη κατάχτηση.

Μα κι αν υποθέσουμε πως οι καταχτητάδες έχουνε όλη την καλή θέληση να ξαφανίσουν τους νικημένους, μήπως μπορούνε πάντα να το κάνουν; Χίλια παραδείγματα από την ιστορία παλιά και συγκαιρινά μας δείχνουν πως αυτό είναι πολύ σπάνια κατορθωτό. Θα πάρω ζωντανό παράδειγμα, την κατάχτηση της Ιντίας από τους Έγγλιζους. Μήπως οι Έγγλιζοι έχουνε τή δύναμη να ξεπαστρέψουνε όλους τους Ιντούς! Μα κι αν τήν είχανε θα το κάναν άραγε; Και τί θ' άξιζε αυτή ή άποικία χωρίς τους δουλευτάδες Ιντούς; Ανάγκη δεν έχουμε να απαντήσουμε σε τέτλια ρωτήματα.

Αμα τέτιες όλοφάνερες πραγματικότητες μας μιλούνε και φωνάζουνε χρειάζεται, μα τήν αλήθεια, μεγάλη φαντασία για να παρουσιάση κανείς τον αγώνα της ζωής σαν πέντε δεκα νομάτους κλεισμένους σε τέσσερα ντουβάρια που πολεμούνε ως που να σκοτωθούνε όλοι εξόν ένας, ο δυνατότερος.

Προσπάθησα και γώ να φανταστώ μια κοινωνία όπως τή θέλει ο κ. Βουτιεριδής. Μια κοινωνία που να κυβερνιέται από καλοσύνη κι αγάπη, που να δινη την ίδια εξουσία σε κάθε άτομο, που να μην έχει μικρό και μεγάλο. Ίσως ή φαντασία μου να είναι άτροφική, ως τόσο μολογώ πως τέτλια μια κοινωνία δεν μπορεί να βασταχτή ούτε κανε σαν υπόθεση μέσα στο μυαλό μου. Το συστατικό τέτιας κοινωνίας θα εΐτανε ή ισότητα και ισότητα στον κόσμο δεν υπάρχει.

Ας υποθέσουμε όμως πως μπορούσανε να βρεθούνε σ' ένα μέρος χίλιοι άνθρωποι δίχως κανένα είδος ιεραρχία—όπως το ζητούνε όσοι βγάζουνε στή μέση σοσιαλιστικές θεωρίες με βάση την καλοσύνη και την αγάπη. Δε θα περνούσανε πολλές μέρες, ίσως ούτε μέρα δλάκερη, που οι μερικοί πιο άξιοι και πιο δυνατοί θα επιβαλλόντανε στους πιο αδύνατους και θα τους κυβερνούσανε.

Ας γυρίσουμε όμως στή ζωή. Πήγα στην Αραπία, την Ιντία και την Κίνα και είδα πως εγώ ο Έβρωπαίος είμαι πιο άξιος, πιο ενεργητικός, καλύτερος διοργανωτής από τον Κινέζο, τον Ιντό και τον Αράπη, και κατάλαβα πως είναι σωστό, πως πρέπει αυτοί να σκύφουνε μπροστά στή δυναμή έμένα του Άσπρου και να με δουλεύουνε. Είδα και στή δουλειά, δηλαδή στον πόλεμο της ζωής, ανθρώπους με πείρα καλούς δουλευτάδες που δεν εΐτανε όμως κωμωμένοι για να διοικήσουνε· και πολλές φορές πάλι ανθρώπους με λιγώτερες γνώσεις από τους πρώτους που είχανε τή δύναμη να επιβληθούνε στους άλλους, που ζέρανε να σπρώξουνε και να οργανώσουνε τις ενέργειες των άλλων για το καλό της δουλειάς.

Τί θένε λοιπόν οι διαφεντευτάδες της αγάπης; Ο δυνατός κι ο αδύνατος να έχουνε τά ίδια δικαιώματα, την ίδια εξουσία; Και τότε λένε αυτό δικαιο; Τί θα γίνοντε τόσο πλούτη της Ιντίας και του Μισριού & δε βάλη ο Έβρωπαίος τον Αράπη

και τον Ιντό να δουλεύουνε τή γή να ώριμασουνε σπαρτά και να σκάφουνε να βρουνε μέταλλα; Θα τα σφιχτοβαστά τή χωμα με φύλακά του τον άκαμάτη Ιντό και Αράπη, και θα τή λέμε αυτό δικαιο! Και στή δουλειά ο άξιος κι ο μέτριος κι ο ανάξιος θα είναι ίσοι και θα σπαταλούν ενεργειες οι κατώτεροι και θ' άδικούνται οι άνωτεροι για να μην πάμε ενάντια στην παγκόσμια αγάπη;

Αυτά είναι άρρωστιάρες θεωρίες που μυρίζουνε μούχλα· και μάλιστα τή μούχλα του ρωμαντικού βιβλίου. Και θα μείνουνε θεωρίες.

Έχει πολύ δικαιο ο Έρμονας λέγοντας πως ή καλοσύνη κ' ή αγάπη είναι όγκλοκρατικές άρετιες. Οι σκλάβοι, κ' οι δούλοι κ' οι αδύνατοι τις διαλαλούνε και τις παραδέχονται· γιατί είναι γερό όπλο των πολλών εναντίο των όλίγων. Ο εγωισμός της τάξης των νικημένων που τους σπρώχνει να ζητούνε τήν κυριαρχία τους προγκά να μετχειριστούν αυτό το όπλο γιατί είναι το μόνο που μπορεί να τους δώση τή νίκη. Μα μήπως ή νίκη της τάξης φέρνει και και τή νίκη της καλοσύνης και της αγάπης; Ο πόλεμος τέλειωσε και το όπλο είναι άχρηστο. Φαίνεται μονάχα γυμνός ο εγωισμός της τάξης κι άρχίζει άλύπητος ο κατατρογμός του νικημένου. Η καλοσύνη κ' ή αγάπη μείνουνε τιμημένες λέξεις μα δεν έχουνε καν τή δύναμη να συγκρατήσουνε μέσα στον κύκλο της τάξης που τις έφερε μαζί της τους διάφορους εγωισμούς που γλήγορα πάλι ξαναφτείνουνε μια καινούργια ιεραρχία.

Έχουμε παραδείγματα την ίδια τή θρησκεία που βσιζεται στην αγάπη. Αρχίζει με ισότητα και μόλις ξαπλωθή γεννά ιεραρχίας του πιο απόλυτου τύπου που ζέρονε. Και γίνονται χωρισμοί και πόλεμοι, στ' όνομα πάντα της παγκόσμιας αγάπης, εικόνα σωστή της ζωής με τον εγωισμό της, τον αγώνα και τή νίκη του δυνατότερου.

Οι συγκαιρινοί μας σοσιαλιστάδες που θεμελιώνουνε τις θεωρίες τους στην ισότητα, την καλοσύνη και την αγάπη, από τότε χωριστηκαν σ' εγωιστικές κι αντιπόλεμες ομάδες. Δεν έχει ρώτημα πως, αν ποτέ νικήσουνε και προσπαθήσουνε να βάλουνε σε πράξη τα συστήματά τους, θα βρεθή πως ή ζωή θα τραβήξη πάλι το δρόμο της και θα τους παρασύρη με τους φυσικούς νόμους του εγωισμού και της κυριαρχίας του δυνατότερου.

Δυνατοί κι αδύνατοι έχουνε τή θέση τους χωριστά στην κοινωνία. Οι πρώτοι είναι οι διοργανωτές. Σ' αυτούς πέφτει να βοηθήσουνε τήν προκοπή της πλουτοδότης δουλειάς και να φροντίσουνε για τήν προστασία της εργασίας και του πλούτου από έξωτερικούς και έσωτερικούς όχρους. Οι δεύτεροι είναι οι δουλευτάδες.

Όταν απ' αυτούς μερικοί φηνούν αρκετά άξιοι και δυνατοί για να κυβερνήσουν είναι σωστό να περάσουνε στην κυβερνήτρα τάξη. Όταν οι άριστοκρά-

ΟΙ ΑΔΥΣΙΔΕΣ ΣΤΟΝ ΤΥΠΟ¹⁾

«ΑΘΗΝΑΙ» 2 του Δεκεβέρη 07, σελ. 1, στήλ. 3.

ΑΔΗΘΕΣΙΑ ΚΙ' ΑΥΙ' ΑΔΗΘΕΣΙΑ

Ο κριτικός, ο οποίος θα επέμενε να γράψη μίαν στήλην περί του νέου δράματος του κ. Ταγκοπούλου «Αλυσίδες», θα έδουμάζε μεγάλην στενοχωρίαν. Είνε από τα έργα, τα οποία δεν επιδέχονται μόν σοβαράν ανάλυση, αλλά με τα οποία δεν θα ήθελε κανείς και να στείνηθη. Άλλ' εγώ, αν δεν θα όμιλησω εδώ ειδικώς και λεπτομερώς περί των «Αλυσίδων» είμαι και άλλως δικαιολογημένος. Διότι δεν επιθυμώ να επέμνω εις τα καθήκοντα του φίλου θεατρογράφου των «Αθηνών». Συντόμως, γενικώς, και παρεκβατικώς αν θέλετε, θα εΐπω μόνον ότι ή παράστασις του έργου εις τή Δημοτικόν θέατρον, υπό του άρτιπαγοός θιάσου του κ. Οικονόμου, δεν μου

έδωσε τήν παραμικράν συγκλίνησιν, ψυχρός δε απ' αρχής μέχρι τέλους, και εις μερικάς στιγμάς νυσταλέος παρηκολούθησα κατά καθήκον τήν άσήμαντον και άνιαράν ιστορίαν, εις τήν όποίαν λαμβάνουν μέρος κάτι περίεργοι άνθρωποι, άποικισμένοι εις τα περίεργα όνόματα Άστρούλα, Στρωτός, Στρατίδης, Γυαλιστός, Άγλύκαντος, Καλόκαρδος κλ.

* *

Ούτε λόγος λοιπόν περί δραματικής τέχνης, περί πλοκής, περί χαρακτήρων, περί εύρέσεως μύθου, περί ψυχολογικής αναλύσεως..... Νομίζω όμως ότι θα ήμπορούσε να μας άπασχολήση άλλίγον—και χωρίς να εισέλθωμεν εις ξένα χωράφια,—τό «τοπικόν χρώμα» των «Αλυσίδων», μόνον και μόνον διά να δείξωμεν πόσον είνε άπατηλόν. Έκ πρώτης όψεως τρώντα, όπως εις πολλά έργα αυτού του είδους συμβαίνει—και δι' αυτό το ζήτημα είνε κάπως ένδιαφέρον,—αί «Αλυσίδες» φαίνονται άντιγραμμένοι εκ του πραγματικού, γνήσιοι δηλαδή έλληνικόν έργον, με άφθονον μάλιστα και ζωηρόν χρώμα. Είνε ή έλληνική οικογένεια, ή όποία ζή και υπάρχει διά της προστασίας του βουλευτου· είνε ο ήλίθιος και όκηνηρός υιός της οικογενείας, ο όποιος διά του βουλευτου πρόκειται να διορισθής άργόμισθος· και είνε ακόμη ένας νέος

πολιτευόμενος, άνθρωπος νέων ιδεών, ε όποιος άποφασίζει να κτυπήση τήν πολυθρόνητον συναλλαγήν και να δημοσιεύση πρόγραμμα ειλικρινείας και αληθείας: «Με τήν αλήθειαν, για τήν αλήθειαν!»

Και όμως το δράμα, του οποίου τόσον γνήσια φαίνεται ή έμπνευσις, είνε άπλοστάτα μίμησις ξένη. Ζητήματα άπασχολούντα τους ανθρώπους άλλων κοινωνιών, πολύ διαφορετικόν, έμφανίζονται τρέπον τινά μετρημφισμένα. Και ένψ οι ήρωες των «Αλυσίδων»— όπως και των άλλων έργων της νέας μας φιλολογίας—έχουν άξιώσεις Ρωμηών, και διατηρούν μερικά άπτηλά προσχήματα, κατά βάθος είνε βόρειοι άνθρωποι άντιγεγραμμένοι π. χ. από τή θέατρον του Ίψεν. Άλλαδής, κυρίως εΐπειν, κατά βάθος δεν είνε τίποτα. Ο ήρωας, ο όποιος θα έμφανισθής εις τήν σκηνήν με έξωτερικόν και γλώσσαν ρωμηού—μαλλιαρήν μάλιστα—και με ψυχήν έξαφνα νορβηγού intellectuel, ίατρού ή καθηγητού, δεν είνε πλέον άνθρωπος άλλ' άνδρείκελλον. Είνε δε γνωστόν ότι με άνδρείκελλα δεν γίνονται δράματα αληθινά. Άλλ' ή ανάλυσις των περιέργων αυτών όντων, ή όποία έξηγεί και τήν πλήρη άδυναμίαν των εις τή να μας συγκινήσουν. είνε όπως λέγω. Εις τας «Αλυσίδας» π. χ. υπάρχει ένα κορίτσι, τή όποιον λα-

¹⁾ Κοίταξε φύλλο 281 και 282.

τες τυραννοῦνε καὶ ξεμεταλλεύουντι τὸ λαό, ἅμα δὲ θένε νὰ δεχτοῦνε στὴν τάξην τους τὸ δυνατό καὶ ἄξιο πού βγαίνει ἀπὸ τὶς κατώτερες τάξεις πάνε ἐνάντια στὸ δικὸ τους συμφέρον· γιατί ἐμποδίζουν τὸν ὀργανισμό τῆς κοινωνίας ν' ἀκολουθήσῃ τὸ φυσικὸ νόμο πού θέλει ὁ δυνατότερος νὰ παραφεντήσῃ, καὶ ἀδυνατίζουν αὐτὴ τὴν κοινωνία πού τους βαστᾷ. Σὰν ὅμως οἱ ἀδύνατοι μὲ τὸν ὄγκο τους νικῆσουνε τοὺς λιγώτερους δυνατοὺς καὶ πάρουνε τὴν ἐξουσία στὰ χέρια τους, τότε ἡ κοινωνία χάνει τὴν τάξην πού ἔχει τ' ἀναγκαῖα φυσικὰ χαρίσματα γιὰ νὰ κυβερνήσῃ καὶ σηκώνει στὴ θέση τῆς ἄλλῃ κατώτερη τάξην, δηλαδὴ τοὺς πῖο δυνατοὺς μέσα ἀπὸ τοὺς ἀδύνατους. Ἐδῶ οἱ ἀδύνατοι πάνε ἐνάντια στὸ φυσικὸ νόμο πού ἀναφέρουμε παραπάνω, καὶ ἀδυνατίζουν τὴν κοινωνία πολεμοῦνε τὸ δικὸ τους συμφέρον.

Ἡ Ἑγγλέζικη ἀριστοκρατία κατάλαβε καλὴ τερα ἀπὸ κάθε ἄλλῃ Ἑβρωπαϊκῇ ἀριστοκρατίᾳ τὸ συμφέρον τῆς καὶ τὰ χρέη καθὲς κυβερνήτῃος τῆς ἐκείνη κοινωνίας. Σ' αὐτὴ χρωστᾷ ὁ Ἑγγλέζικος λαὸς πολλές ἀπὸ τὶς πῖο ζηλευτές του λευτεριές. Αὐτοὶ βοηθήσανε καὶ βοηθοῦνε σημαντικὰ τὴν οἰκονομικὴ προκοπὴ τοῦ λαοῦ στὸν τόπο μέσα, καὶ μὲ τὴ στοχαστικὴ ἀποικιακὴ τους πολιτικὴ σπρώξανε τὴν ἐνεργητικότητά του Ἑγγλέζου σὲ ξένες χώρες καὶ πασιόσανε νὰ ξεπλώσουν ἐκεῖ τὴν προστασία καὶ τὴν ἀσφάλεια τὶς τόσο ἀναγκαῖες γιὰ κάθε τίμια δουλειά. Προσπαθώντας νὰ κυβερνήσουνε τὸν τόπο τους καλὰ ἔγιναν οἱ πῖο πρώτοι κυβερνητὰδες ξένωνε λαῶνε τῆς ἐποχῆς μας καὶ ὅλα τὰ κράτη προσπαθοῦνε σήμερα νὰ τοὺς μοιάξουνε. Ὁ ἐγωισμὸς τῆς τάξῆς τους δὲν ἐμπόδισε νὰ τοὺς δεχτοῦνε στὸ διαλεχτό τους κύκλο ἀπὸ τὶς κατώτερες τάξεις ὅσους δεῖξανε πὼς ἔχουνε τὶς ἀναγκαῖες ἀρετὲς τοῦ κυβερνήτῃ. Τὸ σημερινὸ της μεγαλεῖο ἡ Ἀγγλία τὸ χρωστᾷ πρῶτ' ἀπ' ὅλα στὴν ἀριστοκρατίᾳ τῆς πού ἔχοντας τέτοιαν ἀψήλη ἀντίληψη τοῦ συμφέρου τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ δικοῦ της, κυβέρνησε τὸν τόπο μὲ βαθιστόχαστη ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ πού ποτὲ κατώτερη τάξην μὲ στενώτερη ἀντίληψη δὲν μπορούσε νὰ σοφιστῇ.

Τώρα πού ξεδιαλύσαμε κάπως τὶς ποῖοι σπουδαῖες μορφὲς τοῦ ἐγωισμοῦ καὶ φτάσαμε σὲ μερικὰ συμπεράσματα γιὰ τὸν ἐγωισμό τῆς τάξῆς πού σκετίζεται περισσότερο μὲ τὶς σημερινὲς συζητήσεις γιὰ τὰ κοινωνικὰ μας — μπορούμε νὰ ὀρίσουμε τί εἶναι καὶ κὸς ἐγωισμὸς.

Κακὸς ἐγωισμὸς εἶναι ὁ ὑπερβολικὸς ἐγωισμὸς ὅταν πάη ἐνάντια στὸ νόμο τῆς φύσης πού θέλει τὸ δυνατότερο πάντα νικητῇ.

Γράφοντας αὐτὰ σήμερα ὁ σκοπὸς μου δὲν εἶναι νὰ πῶ πὼς δὲ συμφωνῶ μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο, οὔτε νὰ διαφεντήσω τὴν ἀλήθειαν γιὰ τὸ χατῆρ τῆς ἀλήθειας. Αὐτὸ θὰ τὸ θεωροῦσα χαμένο καιρὸ καὶ θὰ παρατοῦσα χαρτί καὶ μελάνιν. Ἄν ξοδεύω ἐνεργητικότητά καὶ καιρὸ σὲ γραφίσματα εἶναι γιατί θέλω

νὰ βγάλω μερικὰ συμπεράσματα γιὰ τὴ σημερινὴ Ρωμισούνη· μ' ἄλλα λόγια μὲ σπρώχνει καὶ μένα ὁ ἔθνικος ἐγωισμὸς πού ἔχω μέσα μου.

Σὰ χρέος τὸ βλέπω καὶ αὐτό. Χρέος σὲ κείνους πού σηκώσανε σήμερα τὴ φωνὴ γιὰ νὰ μᾶς δεῖξουνε τὸ δρόμο τῆς ζωῆς καὶ τὰ δίκια τοῦ δυνατότερου. Μπορεῖ νὰ πάρουνε καρδιὰ ξέροντας πὼς καὶ ἄλλοι συμφωνοῦνε μαζί τους. Καὶ ἂν ἡ τορινὴ συζήτησι γιὰ τὰ κοινωνικὰ μας βοηθήσῃ γιὰ νὰ ἔρθῃ ποῖο γλήγορα ἀλλαγὴ στὴ σημερινὴ ὀργάνωσι τῆς Ρωμισούνης καὶ μᾶς σπρώξῃ στὴν ἔθνικὴ ἀναγέννησι πού ποθοῦμε ὅλοι, μπορεῖ κάθε φωνὴ πού ἀκούγεται σήμερα νὰ ἔχῃ κάποιον ἀντίλαλο σὲ μελλούμενη πράξην.

Ἄς κοιταξομε ὅμως τὴ Ρωμισούνη ἀφίνοντας κάθε πατριωτικὴ ψυχοποιία, σὰν κριτὰδες, σὰν ξένοι.

Ἡ Ρωμισούνη εἶναι ἔθνος πού γιὰ αἰῶνες τώρα δὲν ἔζησε τὴ φυσικὴ του ζωὴ γιατί δὲν εἶτανε λεύτερο νὰ τὴν ζήσει. Ἡ πρώτη ἀνάγκη τῆς Ρωμισούνης εἶναι νὰ ξεσκλαβώσῃ τὶς χώρες ὅπου βρίσκεται σήμερα συμπυκνωμένο τὸ ἔθνος, καὶ ἡ ἀνάγκη αὐτὴ βαραίνει τὸ ἴδιον στὴ σκλαβωμένη Ρωμισούνη καὶ στὴ λεύτερη τὴν Ἑλλάδα. Γιὰ νὰ πιτύχῃ τὸ λευτέρωμά της ἡ Ρωμισούνη πρέπει νὰ πολεμήσῃ τοὺς ὀχτροὺς της, κείνους πού τὴνε κυκλῶνουνε καὶ κείνους πού ζοῦνε σιμά της, στὸν τόπο της. Ὁ πόλεμος αὐτὸς ἀπαιτεῖ σύμπραξιν ὅλων τῶν Ρωμιῶν, δηλαδὴ ξακολουθητικὴ καὶ συστηματικὴ θυσία τοῦ ἀτομικοῦ συμφέρου γιὰ τὸ ἔθνικὸ καλὸ.

Ὡστε βλέπομε ἐδῶ μὴ ἀνάγκη, τὸ ξεσκλαβωμὸν, πού χρειάζεται ἔθνικὸ ἐγωισμό καὶ πόλεμον.

Τὴν ἀνάγκη τῆς λευτερίας τὴν ἐννοίωσε ὁ Ρωμιὸς καὶ τὴ βλέπει μπροστά του σὰν ἕνα μεγάλο ἔθνικὸ ἰδανικό. Τὴν ξακολουθητικὴν σύμπραξιν ὅμως καὶ τὴ θυσίαν γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ ἀκόμα νὰ τὴν καταλάβῃ.

Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ψεγάδια τοῦ Ρωμιῶ εἶναι ὁ ὑπερβολικὸς ἀτομικὸς ἐγωισμὸς πού στὴν καθημερινὴ ζωὴ πνίγει καὶ αὐτὸν τὸν ἔθνικὸ ἐγωισμό. Ἀποτελέσματα· ρουσοφίτι, δημοκρατία. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος θυσία τοῦ κοινοῦ συμφέρου στὸ ἰδιωτικὸ, ἀπὸ τ' ἄλλο τυρηνία τοῦ ἀδύνατου λαοῦ στοὺς λίγους καὶ σκόρπιους δυνατοὺς.

Δυνατοὶ βέβαια βρίσκονται μέσα στὴ Ρωμισούνη· δὲν εἶναι ὅμως τάξην, δὲν ἔχουνε κοινὰ συμφέροντα πού νὰ τοὺς κάνουνε νὰ ομίζουνε σὲ μὴ ὀργανικὴ ὁμάδα μὲ ἰδιαιτέρον ἐγωισμό. Γι' αὐτὸ δὲν μπορούσανε νὰ πιάσουνε τὴ θέση πού τοὺς πρέπει στὴν κοινωνία, δὲ γινήκανε ἡ κυβερνήτῃ τάξην.

Γιὰ νὰ νικήσῃ στὸν ἀγῶνα ἕνας λαὸς, καθὼς καὶ ἕνας στρατὸς, χρειάζεται καλὸν ἀρχηγό. Καὶ δοσὸ καλῆτερον ἀρχηγὸς ἔχει ἕνα ἔθνος τόσο πῖο ψηλὰ στίκεται στὴ σκάλα τῶν ἐθνῶν. Αὐτὴ ἡ ἔλλειψις ἀρχηγῶνε στάθηκε τὸ μεγαλύτερον κακὸ τῆς σημερινῆς Ρωμισούνης.

Γι' αὐτὸ στὴν Ἑλλάδα, ὅπου οἱ Ρωμιὸι μπο-

ροῦνε νὰ τοιμαστοῦν κνεμπότιστοι γιὰ ν' ἀληθίψουνε τὸ μεγάλο ἔθνικὸ ἰδανικό, δὲ βλέπομε καμιά συστηματικὴ πολιτικὴ, οὔτε ἐσωτερικὴ οὔτε ἐξωτερικὴ. Δὲ φάνηκε, δηλαδὴ ἀπὸ μέρος τῶν κυβερνητῶν καμιά ξακολουθητικὴ καὶ ἐπίμονη διοργάνωσι τῆς ἐργασίας οὔτε τῆς δυνάμει πού θὰ προστατέψῃ τὴν ἐργασία ἀπὸ ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς ὀχτροὺς· καὶ ἀκόμα λιγώτερον φανερώνεται κανένα πρόγραμμα πολιτικῆς μὲ σκοπὸ νὰ προστατέψῃ τὰ συμφέροντα καὶ νὰ τοιμάσῃ τὸ λευτέρωμα τῆς σκλάβας Ρωμισούνης. Ἄν κανένας ἢ δυὸ ἀπὸ τοὺς διαλεχτοὺς πολιτικοὺς μας εἶχανε μὴ τέτλια ἀντίληψιν πάλι τ' ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας τους εἶτανε πολὺ φτωχὰ γιατί βρεθήκανε μόνοι καὶ, σὰ φύγανε αὐτοὶ ἀπὸ τὴν ἐξουσία, σταμάτησε καὶ τὸ ἔργον τους. Τοὺς περισσότερους πολιτικοὺς μας μόνον ἀτομικὸς ἐγωισμὸς ἀπὸ μέρος τους καὶ ἀπὸ μέρος κείνωνε πού τοὺς ὑποστηρίζουνε — τοὺς σπρώχνει στὴν ἀρχὴ καὶ τοὺς κάνει ὄχι μόνον ἀναξίους καὶ ἀχρηστοὺς μὰ καὶ βλαβεροὺς στὸ ἔθνος. Αὐτὸ μᾶς ἐξηγεῖ γιὰ τὰ κόμματα στὴν Ἑλλάδα δὲ βσιζοῦνται σὲ καμιά ἔθνικὴ ἰδέαν, σὲ κανένα πολιτικὸν πρόγραμμα, παρὰ βαστιοῦνται ἀπὸ ἀτομικὲς συμπάθειες καὶ ἀτομικὰ συμφέροντα.

Ἡ ἔλλειψις ἄξιων ἀρχηγῶν ἐγένε αἰτία πού παραγνωριστήκανε στὴν Ἑλλάδα τόσες ζωτανές Ρωμαϊκές παραδόσεις· δημογεροντίες, γλώσσα, καὶ κάθε ἱστορικὴ κληρονομία τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας πού μόνον μπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὴ σημερινὴ Ρωμισούνη δίνοντας της τὸν ἕνα, τὸ μόνον ἔθνικὸ ἐγωισμό. Ἄνθρωποι μικροὶ καὶ μέτριοι, δίχως ἀψήλη ἀντίληψιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἔθνους, ἀνίκανοι νὰ καταλάβουνε τὴν ψυχολογίαν ἑνὸς λαοῦ, οἱ κυβερνητὰδες μας ἀντιγράφανε, τυφλά, συντάγματα καὶ νομοθεσίαι τῆς Δύσης. Ἡ κληρονομικὴ ζούλια καὶ καταφρόνια τοῦ Δυτικοῦ γιὰ τὴ δόξα τῆς Αὐτοκρατορίας μας τοὺς παράσχε καὶ ἀρνηθήκανε τὸ Βυζάντιον γιὰ νὰ ὀχυρωθοῦνε μονάχα στὴν πῖο τιμημένην παράδοσι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας.

Μὰ μήπως καὶ στὴ σκλαβωμένη Ρωμισούνη ὁ ἀχαλίνωτος ἀτομικὸς ἐγωισμὸς τοῦ Ρωμιῶ δὲ σταθῆκε τὸ μεγαλύτερον ἐμπόδιον στὴν προκοπὴ τοῦ ἔθνους;

Δὲν ἔχομε παρὰ νὰ ρίξομε μὴ ματιὰ στ' ἀτέλειωτα σκάνταλα σὲ κοινότητες καὶ ἐκκλησία. Δὲν ἔχομε παρὰ νὰ ρωτήσομε ὅσους θελήσανε νὰ δουλέψουνε τίμια στὰ ἔθνικὰ μας καὶ βρίσκονται Ρωμιὸι πού, εἴτε γιὰ λόγους ἀτομικῆς ἔχτρας εἴτε ἀπὸ ἄλλο ἀτομικὸν συμφέρον, εἶναι πρόθυμοι νὰ πάνε ἐνάντια στὸ κοινὸ καλὸ καὶ νὰ συμπράξουνε μὲ τοὺς ὀχτροὺς τοῦ ἔθνους μας. Ὅποιος πῆγε στὴν Πόλιν καὶ θέλησε νὰ κοιτάξῃ, ν' ἀκούσῃ καὶ νὰ διαβάσῃ θὰ εἶδε πὼς ἡ Ρωμαϊκὴ δημοκρατία εἶναι χειρότερη ἐκεῖ παρὰ στὴν Ἀθήναν, καὶ πὼς οἱ ὀχτροὶ μας τὸ κατὰλαβαν αὐτὸ καλῆτερα ἴσως ἀπὸ τοὺς πολῖτες.

τρέυει.....τὴν ἀλήθειαν. Ἀστρούλα τὸ λέγουν καὶ ὁ Στρωτὸς τὴν βεβαιώνει: «Ἐχεις μέσα σου, Ἀστρούλα, κάτι ἀπὸ τὴν Ἐδδαν Γκάμπλερ τοῦ Ἴψεν».

Φαντασθῆτε τώρα ἂν ἤμπορῃ νὰ ὑπάρξῃ ρωμηοπούλα πού νὰ ἔχῃ μέσα της κάτι ἀπὸ τὴν Ἐδδαν Γκάμπλερ (18). Ἀλλὰ φαντασθῆτε, καὶ ἐπὶ τῆ ὑποθέσει· ἀκόμη ὅτι ὑπάρχει· ἐξαιρετικῶς καὶ οὕτως εἰπεῖν τεχνητῶς, ἕνα τέτοιο κορίτσι, ἂν εἶνε δυνατόν νὰ μᾶς συγκινήσῃ!.....Δυστυχῶς καὶ τὰ ἄλλα πρόσωπα τῶν «Ἀλυσίδων» ἔχουνε μέσα τους κάτι ἀπὸ τὴν Ἐδδαν Γκάμπλερ, τὸ ὅποιον διὰ τῆς βίας τους τὸ ἔβαλεν ὁ συγγραφεὺς. Καὶ δι' αὐτὸ κάμνουν καὶ λέγουν ἀφάνταστα, καὶ δι' αὐτὸ σηκώνουν ἔξτρα εἰς τὴν σκηνὴν ἕνα μεγάλο καὶ φοβερὸ ζήτημα συνειδήσεως, ἐπάνω εἰς τὸ ὅποιον βσιζοῦται ὀλίγηρον τὸ δράμα!

Καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς εἶνε ὁ σκόπελος, ὅπου ναυαγοῦν ὅλοι αὐτοὶ αἱ ἀξέπεινοι ἀλλὰ παιδαριώδεις ἀπόπειραι. Οἱ Ρωμηὸι δὲν ἠξεύρουν ἀκόμη τί θὰ πῆ ζήτημα συνειδήσεως. Ἡ κοινωνία μας δὲν εἶνε ἀκό-

μη προστομασμένη διὰ νὰ ἐνδιαφερθῇ καὶ νὰ συγκινήθῃ ἀπὸ δράμα πλεκόμενον γύρω εἰς τέτοια ζήτηματα. Διὰ τούτο αὐτὰ τὰ ἔργα, καὶ ἀληθινώτερα καὶ τεχνικώτερα καὶ ὀπωδῆποτε γνησιώτερα ἀπὸ τὰς «Ἀλυσίδας» ἔταν εἶνε, μᾶς ἀφίνουν ψυχροὺς καὶ ἀσυγκινήτους, ἔταν δὲν μᾶς κάμνουν νὰ λιγνώμεθα ἀπὸ τὰ γέλοια διὰ τὴν βλακειάν τῶν ἡρώων των. Ὁ θαυμασμὸς τοῦ συγχρόνου ξένου θεάτρου, καὶ πρὸ πάντων τοῦ βορείου, εἰς τὸ ὅποιον βσιλεύει ἡ πλέον λεπτεπίλετος καὶ μυιάνγγικτος ἀνθρωπίνη συνειδήσις, ἔκαμε τοὺς νέους συγγραφεῖς μας, ὅσους τοὺλάχιστον δὲν ἔχουν μεγάλην πρωτοτυπίαν, νὰ γράψουν μυμητικὰ ἔργα, ἐξωτερικῶς μόνον ἐλληνικά, καὶ νὰ ποτύχουν οἰκτρώς. Οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ βλέπουν τὴν κοινωνίαν μας μὲ δανεικὰ μάτια— ἄς εἶνε καὶ δανεικὰ, — (19) καὶ λησμονοῦν ὅτι ἐδῶ δὲν ἠμπορεῖ ἀκόμη νὰ ὑπάρξῃ, καὶ νὰ σταθῇ, καὶ νὰ συγκινήσῃ, καὶ νὰ διδάξῃ, καὶ νὰ ζωγραφίσῃ, καὶ νὰ ἀναπαραστήσῃ καὶ νὰ ἐνθουσιάσῃ, εἰμὴ μόνον τὸ δράμα τοῦ πάθους καὶ τοῦ αἰσθηματος (20).

Τὰ δράματα τῆς λεπτῆς συνειδήσεως, τὰ ὅποια εἶνε κυρίως διανοητικὰ δράματα, δι' ἡμᾶς εἶνε ἀκόμη ξένα, καὶ θὰ εἶνε διὰ πολλὸν καιρὸν, καὶ ἴσως αἰωνίως.....Ἡ συνειδήσις τοῦ Ρωμηῶ καὶ ὡς ἀτόμου καὶ ὡς μέλους τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο ὡς μέλους τῆς πολιτείας, εὐρίσκειται ἀκόμη εἰς τὸν κατώτερον βαθμὸν ἀναπτύξεως.

Ὁ Στρωτὸς αὐτὸς τοῦ κ. Ταγκοπούλου, ὁ Ρωμηὸς ὁ ὅποιος ἔχει τὴν συνειδήσιν τόσο πολὺ ἀνεπτυγμένην, ὥστε νὰ μὴν ἀποφασίξῃ εἰμὴ μετὰ μακρὰν καὶ περιπετειώδη πάλην νὰ παλεῖψῃ μίαν ἐπικίνδυνον περικοπήν τοῦ ἐκκλησιακοῦ λόγου, εἶνε ἀπλοστάτα ψεύτικος. Διὰ τούτου δὲν συνεκίνησε κανένα ἢ δῆθεν δραματικὴν του περιπέτειαν, καὶ ὅταν ἐπανελήμβανεν ἐπιμόνως, ὡς ὁ «Ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ», ὅτι θὰ πολεμήσῃ «μὲ τὴν ἀλήθειαν γιὰ τὴν ἀλήθειαν», οἱ ἀκροαταὶ δυσανασχετοῦντες ἀπεκρίνοντο:

— Ὁχ ἀδερφέ, ἀλήθεια καὶ ἀπ' ἀλήθεια!....

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

18) Ἐγὼ εὐτύχησα νὰ γνωρίσω Ρωμηοπούλας (μὰ δυὸ ἢ πολλές ἀδιάφοροι) ποῦχουν ὄχι κάτι μὰ πολὺ παραπολὸ ἀπὸ τὴν Ἐντα Γκάμπλερ στὴν ψυχὴ τους. Τὶ φταῖω ἢ ὁ φίλος Γρηγόριος δὲν εὐτύχησε νὰ γνωρίσῃ τέτοιαν;

19) Καλαμποῖρι! Δανεικὸ καὶ αὐτῆ γιὰ τὴν πρωτογράψιν ὁ Μπάμπης Ἄντωνος στὰ 1875.

20) Θυμᾶμαι τὸ ἀθάνατον ἐπιγράμμα· Μὲς στὸν βαθμὸν τοῦ λάκκου αὐτοῦ τὰ ομοεινὰ κατόγια

μῆτις ὁ βαθὺς Ξενοπούλος καὶ τὰ βαθιά του λόγια. Τὸ κάτω κάτω ὁ φίλος κ. Ξενοπούλος δὲν εἶναι Κριτικὸς· εἶναι Ζακυνθιανός, ὅπως ἔγραψε κάποιος ἄλλοτε σὺν «Νουμᾷ».

Ἡ ἀνικανότητα τῶν ἀρχηγῶν τῆς σκλαβωμένης Ρωμισσύνης—τοῦ κλήρου— γίνεται κάθε μέρα πρὸ θεοφάνερη ὅσο γεννιοῦνται ἔθνικα ζητήματα πού θένε ἀξιοσύνη καὶ δύναμη γιὰ νὰ λυθοῦνε. Καὶ πῶς μποροῦσε νὰ εἶναι ἀλλιώτικα; Μὲ πολὺ λίγες ἐξαιρέσεις, οἱ ἄνθρωποι πού διοικοῦνε τὸ ἔθνος βγήκανε ἀπὸ τὰ ταπεινότερα στρώματα τῆς κοινωνίας καὶ γιὰ ν' ἀντιζυγίσουνε κάπως τὶς φυσικὲς ἀρετὲς πού τοὺς λείπουνε δὲν ἔχουνε κἀν τὴν ἀναγκαῖα ἀνατροφὴ. Οἱ περισσότεροι ἀκολουθοῦνε τὰ ἰδιωτικὰ τους συμφέροντα μὰ καὶ ἀπ' ὅσους θελήσουνε νὰ δουλέψουνε γιὰ τὸ ἔθνικὸ καλὸ λίγοι ἔχουνε τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀξιοσύνη πού τοὺς χρειάζεται. Ὅποιος ξετάση μερικὰ ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἔθνικα ζητήματα καθὼς τὴν Ἐκκλησιαστικὴ ἀναρχία τῆς Κύπρου, τὸ φέρισμο τῆς ἀρχῆς μας στὸ ζήτημα τοῦ Μητροπολίτη τῆς Δράμας, τὴ σημερινὴ κατάστασι τοῦ Ἁγίου Τάφου θὰ δῆ πῶς αὐτὰ δὲν εἶναι ὑπερβολές.

Πολλοὶ δὲ θὰ παραδεχτοῦνε βέβαια πῶς ὁ ἔθνισμός λείπει σκεδὸν ὀλότελα ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ τοῦ Ρωμιοῦ. Γι' αὐτοὺς θ' ἀναφέρω μερικὰ φαινόμενα τῆς ἔθνικῆς αὐτῆς ἀρρώστιας. Οἱ Ρωμιοὶ χάνουνε κάθε μέρα τὴν οικονομικὴ θέσι πού βαστοῦσανε στὴν Τουρκία, καὶ πᾶνε νὰ γίνουνε ἐκεῖ δοῦλοι τοῦ Ἑβρωπαίου. Σ' αὐτὸ δὲ φταίνει τόσο τὰ κανόνια, ἢ διπλωματικά, τὸ χρῆμα καὶ ἡ ἐπιχειρηματικότητα τοῦ ξένου· αὐτὰ ὅλα τὰ ἔχει ὁ Ἑβρωπαῖος καὶ τὰ μεταχειρίζεται καὶ κάνει καλὰ. Φταίνει πολὺ περισσότερο οἱ Ρωμιοὶ οἱ ἴδιοι πού δὲν καταλάβαινε πῶς μὲ σύμπραξιν καὶ ἀλληλοβοήθειαν θ' ἀποχτοῦσανε ὑπερβολικὴ δύναμη στὴν Ἀνατολή, καὶ ἀντὶ νὰ στήσουνε μπροστὰ στὸν ξένο τ' ἀπάρτο τεῖχος τοῦ ἔθνικου τους ἐγωισμοῦ, τότε δουλεύουνε, τότε βοηθοῦνε μόνοι τους νὰ πιτύχη τὴν οικονομικὴ κατάρτησι τοῦ τόπου τους. Ἄλλο φαινόμενο. Ἡ ἀπαίσια ξενομανία πού δὲν περιορίζεται στὴν τιμία καὶ δικαιολογημένη προσπάθεια νὰ διαλέξη κανεὶς ὅ,τι καλὸ καὶ ὠφέλιμο βρῆ στὸν Ἑβρωπαῖο καὶ νὰ τὸ κάμη δικό του, παρὰ καταντᾷ γελοῖο καϊμούδισμα καὶ φταίνει στὸ κορυφωμὰ τῆς μὲ μερικὸς Ρωμιούς πού θένε νὰ περάσουνε γιὰ ξένοι. Στὴν ἴδια κατηγορίαν θὰ βάλουμε τοὺς Ρωμιούς πού ζήσανε στὰ ξένα καὶ ἀποξενώθηκαν. Ἄν αὐτοὶ ὅλοι καταλάβαιναν καλὰ τὸν Ἑβρωπαῖο θὰ βλέπανε πῶς τὸ μάθημα πού τοὺς δίνει εἶναι νὰ κρατοῦνε τὸν ἔθνικὸ ἐγωισμό τὸ δικό τους.

Αὐτὰ εἶναι, θερρῶ, τὰ πιὸ τρανὰ καὶ τὰ πιὸ ἀπαγορευτικὰ συμπτώματα τῆς ἔθνικῆς μας ἀδυναμίας.

Ἡ θέσι τῆς Ρωμισσύνης θὰ εἶτανε πολὺ ἀπελπιστικὴ ἂν ὁ ἔθνικὸς ἐγωισμὸς πού λείπει ὀλότελα ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ τοῦ Ρωμιοῦ δὲν εἶδειτε ὠρες ὠρες πῶς δὲ χάθηκε ἀπὸ κάθε καρδιά παρὰ κοιμᾶται μονάχα. Τέτιες ὠρες εἶναι οἱ μεγάλες ἔθνικές μας συμφορές. Αὐτὲς ζυπνοῦνε σπασμωδικὰ τὸν ἔ-

θνισμό μας, πού στοὺς πιὸ ἀδύνατους ξεσπᾷ σ' ἐνθουσιασμούς, μὰ σπρώχνει τοὺς δυνατοὺς σὲ γερὲς ἀτομικὲς θυσιές, σὲ ἥρωϊσμούς. Τότε θαυμάζουμε πῶς δὲ στέρεψε μέσα στὴ Ρωμισσύνῃ ἡ φύτρα τῶν ἡρώων. Τότε ἀνοίγουμε τὰ μάτια μας καὶ βλέπουμε πῶς βρισκόντανε δυνατοὶ παραγνωρισμένοι καὶ πνιγμένοι στὴν τόση μετριότητα. Τότε καταλαβαίνουμε πόση ἀνάγκη ἔχουμε ἀπὸ δυνατοὺς ἀρχηγούς μὲ τὸν ἀληθινὸ ἐγωισμό τῆς ἀρχῆς, καὶ τὶ ὑπερβολικὸ κακὸ φέρουνε ὅλοι οἱ χυδαῖοι μικροεγωῖσμοὶ πού βυζαίνουνε ὀλοένα τὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους.

Νὰ ξέρινε οἱ Τούρκοι, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ρωμιοὶ τί καλὸ μᾶς κάνουνε μὲ τοὺς κατατρεγμούς τους θὰ πᾶνε νὰ μᾶς πολεμοῦνε, θὰ μᾶς ἀφίνανε νὰ χαθοῦμε ὀλότελα στὴ σαπίλα τῶν ἀκράτητων ἀτομικῶν ἐγωισμῶν. Γιατὶ αὐτοὶ οἱ χειρότεροι ὄχτροί τῆς Ρωμισσύνης μᾶς δείχουνε πού βρίσκεται ὁ δρόμος τῆς ἔθνικῆς σωτηρίας καὶ μᾶς γίνονται ἔθλα δασκάλοι.

Γιὰ νὰ μείνη ἡ Ρωμισσύνῃ ἔθνος μέσα στὰ ἔθνη γιὰ ν' ἀποχτήση τὸ δικαίωμα νὰ ζήση λεύτερη καὶ φυσικὴ ζωὴ πρέπει νὰ ἔχη ζωντανὸ ἔθνικὸ ἐγωισμό. Αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη δύναμη πού μπορεῖ νὰ συγκρατήση σὲ λογικὰ ὄρια τὸν ἀτομικὸ ἐγωισμό κάθε Ρωμιοῦ, πού κατάντησε ἔθνοχτόνος, καὶ νὰ κατορθώση τὴ σύμπραξιν ὅλων τῶ Ρωμιῶν γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἔθνους. Μόνον δυνατὴ δόση ἔθνισμοῦ θ' ἀφήση τὸ φυσικὸ νόμο πού θέλει τὴν κυριαρχία τοῦ δυνατώτερου νὰ λειτουργήσῃ στὴν κοινωνία μας, καὶ θὰ τῆς δώσῃ τὴν ὑγεία καὶ τὴ δύναμη πού τῆς λείπει. Ἐἴτε τὸ θέλουμε εἴτε ὄχι αὐτὸς ὁ νόμος βασιλεύει γύρω μας καὶ ἂ δὲν τὸν ἀκολουθήσουμε θὰ μᾶς φάει· γιὰ τὸ θ' ἀργήσουμε νὰ πέσουμε νικημένοι μπροστὰ σὲ ἄλλους λαοὺς μὲ δυνατώτερο ἔθνικὸ ἐγωισμό. Κάθε τι πού μπορεῖ νὰ ζυπνήσῃ σήμερα τὸν ἔθνισμό τοῦ Ρωμιοῦ, πού μπορεῖ νὰ μᾶς φανατίσῃ, εἶναι καλὸ γιὰ τὸ ἔθνος. Καὶ εἶναι μάλιστα μεγάλη ἀνάγκη νὰ βρισκείται ἑξακολουθητικὰ ἐν κῆτι πού νὰ κεντᾷ μέσα εἰς κάθε Ρωμαϊκὴ καρδιά τὴν κρυφὴ χορδὴ τοῦ ἔθνισμοῦ, ὡς πού νὰ νοιώσουμε ὅλοι πῶς ἔχουμε κοινὰ χρέη πρὸς τὸ ἔθνος πού ἀπαιτοῦνε ἀτομικὲς θυσιές στὴν καθημερινὴ μας ζωὴ.

Τὰ τελευταῖα δέκα χρόνια οἱ ὄχτροί μας εἶχανε τὴν καλοσύνη νὰ μᾶς δώσουνε πολλὲς τίτιες εὐκαιρίες νὰ ζυπνήσουμε. Ἡ πρώτη ἀρχὴ εἶτανε σκληρὴ. Τὰ ὄνειρα σκορπιστήκανε σὰν καπνὸς καὶ ἡ φοβερὴ πραγματικότητα στάθηκε γυμνὴ μπροστὰ μας. Ὁ στρατὸς πού πολέμησε στὰ 97 φανερώθηκε πιστατὴ εἰκόνα τῆς Ρωμισσύνης. Εἶδαμε ἕνα ἀνθρωπομάζεμα χωρὶς διοργάνωσι, δίχως ἀξιοὺς ἀρχηγούς, καὶ πηγαίνανε στὸ χαμὸ του. Ἄξιοι καὶ δυνατοὶ θὰ βρισκότανε βέβαια στὸν Ἑλληνικὸ στρατὸ πού πολέμησε τότε, μὰ εἶτανε χαμένοι στὴ θάλασσα τῆς γενικῆς ἀνικανότητος.

Καὶ τὸ μεγάλο αὐτὸ μάθημα ἀρχίζει, φαίνεται

νὰ πιάνη. Δὲν παροῦνε ἔξη χρόνια καὶ βγαίνουνε ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς Ρωμισσύνης παιδιὰ δυνατὰ καὶ ἄξια γιὰ νὰ πολεμήσουνε τὸ Βουλγάρικὸ ἐγωισμό στὴ Μακεδονία. Αὐτοὶ εἶναι δυνατοὶ καὶ ἄξιοι γιὰ τὴν πολεμοῦνε καὶ διοργανώνουνε. Καὶ τοὺς λέμε ἡρώους γιὰ τὴν θυσιάσανε κάθε ἀτομικὸ τους σφέρο, στὸ μεγαλύτερο σφέρο τοῦ ἔθνους.

Μὰ μήπως τὰ ἔθνικα μας παθήματα δὲν εἶναι αἰτία νὰ βγοῦνε σήμερα Ρωμιόπουλα πού καταλάβαινε πῶς ἡ τωρινὴ κατάστασι τῆς Ρωμισσύνης θὰ φέρῃ τὸ χαμὸ τῆς, καὶ γυρεύουνε καινούργια τάξη. Ἄν οἱ νέοι δημοτικιστὰδες πληθαίνουνε τόσο καταπληχτικά, καὶ ἀπὸ τὴν πρώτη ιδέα τῆς γλωσσικῆς ἀνκμώρφωσις ὁρμούνε στὴν πιὸ μεγάλῃ ιδέα τῆς ἔθνικῆς ἀναγέννησις, εἶναι γιὰ τὴν ζυπνήσει μέσα τους ὁ ἔθνικὸς ἐγωισμὸς. Πολεμιστὰδες Βουλγαρομάχοι καὶ ἀναμορφωτὲς δημοτικιστὰδες εἶναι ἀδέρφια γιὰ τὴν μιά αἰτία τοὺς γέννησε.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι φανερό.

Ἡ Ρωμισσύνῃ χρειάζεται ἀγῶνα· γιὰ τὸν πόλεμος εἶναι ἡ γυμναστικὴ τῶν ἔθνων πού ζυπνᾷ τὸν ἐγωισμό τους, πού κἀν τὰ ἔθνη ἄξια νὰ πολεμήσουνε καὶ ξεχωρίζε μέσα τους τὸ δυνατό ἀπὸ τὸν ἀδύνατο. Τὰ τελευταῖα παθήματα καὶ οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες δείξανε πῶς ἔχει μέσα τῆς ἡ Ρωμισσύνῃ κάποιον στοιχεῖο μὲ δύναμη καὶ ὑγεία· τὰ παλληκάρια τῆς Μακεδονίας καὶ τοὺς δημοτικιστὰδες. Πρέπει ὅμως νὰ ἑξακολουθήσῃ ὁ ἔθνικὸς ἀγῶνας, καὶ ἀκόμα νὰ ἑξαπλωθῇ σὲ κάθε ρωμαϊκὸ τόπο γιὰ νὰ πληθαίνουνε κείνοι πού νοιώσανε τὸν ἔθνικὸ ἐγωισμό νὰ ζωντανεύῃ μέσα τους.

Αὐτοὶ δὲ θὰ γίνουνε κοινωνικὴ τάξι γιὰ τὴν δὲ θὰ ἔχουνε κοινὰ συμφέροντα πού νὰ τοὺς ξεχωρίζουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ρωμιούς καὶ δὲν μποροῦνε ν' ἀποχτήσουνε ἰδιαιτέρου ἐγωισμό τάξις. Θὰ τοὺς ἐνώνη μονάχα ὁ γερὸς ἔθνικὸς ἐγωισμὸς πού θὰ τοὺς σπρώχνῃ σὲ σύμπραξιν γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἔθνους. Ἡ Ρωμαϊκὴ κοινωνία δὲν ἔχει σήμερα τάξις γιὰ τὴν δὲν παρουσιάστηκαν ἀκόμα οἱ ὄροι πού θὰ τὴς γεννήσουνε· καὶ σὰ δύσκολο μού φαίνεται νὰ τὴς ἀποχτήσῃ πρὶ νὰ ἑσκαλωθῇ καὶ νὰ μπορέσῃ νὰ ζήσῃ τὴ φυσικὴ τῆς ζωὴ.

Ἄν εἶναι νὰ σωθοῦμε θὰ μᾶς σώσουνε οἱ Βουλγαρομάχοι καὶ οἱ δημοτικιστὰδες. Οἱ πρῶτοι πολεμώντας τοὺς ξένους ὄχτροὺς μας, ἀνάθοντας τὸν ἔθνισμό τῶν ἄλλωνε στὴ φωτιὰ τοῦ δικοῦ τους, καὶ φέρνοντας ἔθνικὴ ὀργάνωσι σ' ὅποιον σκλαβωμένο Ρωμαϊκὸ χῶμα πατήσουνε. Οἱ δεῦτεροι πολεμώντας ἀλύπητα τοὺς ὄχτροὺς πού ἔχει ἡ Ρωμισσύνῃ στὰ σπλάχνα τῆς—τὴν ψευτιά, τὴν πρόδηψιν, τὸ μικροεγωισμό κάθε Ρωμιοῦ—καὶ ζυπνώνουσε τὴς ἀληθινὲς Ρωμαϊκὲς παραδόσεις πού μόνες μποροῦνε νὰ συγκρατήσουνε ἡμεδιασμένο τὸ ἔθνος μας. Αὐτοὶ ἔχουνε πρῶτο τους καθήκο νὰ φροντίσουνε γιὰ τὴν ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶ. Οἱ γέροι τώρα πιά δὲν ἀλλάζουνε·

«Ο ΝΟΥΜΑΣ» ἀριθ. 273 (9 τοῦ Δεκεμβρῆ 07) σελ.1.

Ὁ Κριτικὸς τοῦ «Νουμᾶ», πού ἴσκαμε τὴν ὥρα κανεὶς ἀπὸ μᾶς δὲν ξέρει ποῖς εἶναι, δημοσίεψε στὸ φύλλο αὐτὸ μιά πλατιὰ ἀνάλυσι τοῦ ἔργου. Ὑστερα ἀπὸ μερικὰ γενικὰ πού γράφει: γιὰ τὴν κατάστασι τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ θεάτρου μας, καὶ ἀφοῦ δίνει μιά φωτεινὴ ἀνάλυσι τοῦ ἔργου, συμπεραίνει: τὰκόλουθα:

Μεγάλου θεατρικὸ ἔργο, ἀπὸ τὴν τεχνικὴ μεριὰ ἐξεταζόμενον, βέβαια δὲν εἶναι οἱ «Ἀλυσίδες». Ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς πάλι: πῶς δὲ στέκονται στὴ σκηνή. Ὁ διάλογος φυσικὸς. Μιά ἀπλή κουβέντα πού πλέκει θράμα. Τὰ πρόσωπα χαραχτηρισμένα ἀρκετὰ βαθειά, μὲ τὴν ψυχολογία τους ζυγιασμένη, στὰ λόγια τους. Μὰ σὲ κάμποσα μέρη νοιώθει ὁ θεατῆς πῶς ἡ προσπάθεια τοῦ συγγραφέα στάθηκε μεγάλῃ, γιὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ φέρῃ τὰ πρόσωπα ὅπως τοῦ χρειάζονταν στὸ διάλογο, γιὰ τὸ ἄκαπο ζετούλιγμα τῆς ὑπόθεσις.

Γιὰ νὰ γίνῃ ὁ διάλογος τῆς πρώτης πράξις μεταξὺ Ἀστρούλας καὶ Στρωτοῦ, ἔπρεπε νὰ λείπῃ ἡ Στρατιδαίνα. Στέλνεται λοιπὸν αὐτὴ ἀπὸ τὸ συγγραφέα σὲ μιά γειτόνισσιν τῆς πού εἶναι τάχα ἄρρωστη.

Ἔτσι ὅμως πού φεύγει, δὲ φεύγει φυσικὰ (21). Φαίνεται πῶς φεύγει ἐπιτήδεος. Ἐνῶ ὁ Στρατιδῆς πού φεύγει ὕστερα ἀπὸ τὸν καυγᾶ μὲ τὴ γυναίκα του—πού ἔ καυγᾶς ἴσα ἴσα αὐτὸς χρησιμεύει καὶ γιὰ τὸ πλέξιμο τοῦ δραμάτου—φεύγει πολὺ φυσικὰ, χωρὶς νὰ χτυπᾷ στὸ τεχνικὸ μέρος.

Στὴν τρίτη πράξιν πάλι, ὅταν ἔρχεται ὁ Στρωτὸς στὸ σπίτι τοῦ Στρατιδῆ ἀπὸ ἀνάγκη γιὰ τὸ ζετούλιγμα τῆς ὑπόθεσις, πρέπει νὰ γίνῃ ἐκεῖνος ὁ χαραχτηριστικώτατος καὶ ὠραῖος διάλογος μεταξὺ Ἀστρούλας καὶ Στρωτοῦ. Στέλνει λοιπὸν ὁ συγγραφέας

21) Ἐγὼ δὲν νὰ βρῶμαι αὐτὰ καθόλου ἀνόσιμα. Τὰ πρόσωπα δὲν μποροῦνε νὰ μένουνε εἰς ὁμοίαν σὲ βράχοι στὴ σκηνή· πρέπει νὰ κουνιοῦνται καὶ νὰ μαινοβγαίνου. Τώρα, ἂν τύχει ἕνας ἐρχομὸς τους ἢ ἕνας φευγισμὸς τους νὰ βοηθᾷ τὴν οικονομία τοῦ δραμάτου, τόσο τὸ καλύτερο. Ἐγὼ θαρρῶ πῶς ἡ Στρατιδαίνα πολὺ φυσικὰ φεύγει· καὶ ἐπιμένω σ' αὐτὸ. Τὰ ἴδια ἔχω νὰ παρατηρήσω καὶ στὰ παρακάτω τοῦ Κριτικῶ. Ὁ Πέτρος Βασιλικὸς μού γράφει: «.....τὰ μικροσφάλματα πού βρισκίε στίς «Ἀλυσίδες» ὁ Κριτικὸς τοῦ Νουμᾶ μποροῦσανε νὰ διορθωθοῦν ἀπὸ τὸ σκηνοθέτη· εἴτι γίνεται δῶ (δηλ. στὸ Βερολίνο). Ἀπορῶ πῶς ὁ Οἰκονόμου τὸ παραλείπει». Μὰ ὁ Οἰκονόμου συμφωνεῖ μαζί μου πῶς δὲν εἶναι σφάλματα. Ἄν τὰ βλεπε γιὰ σφάλματα, φυσικὰ θὰν τὰ διορθῶνε στὴν παράστασι.

τὸ ἀντρίγενο τῶν Στρατιδῆδων στὸ τραπέζι: τοὺς γιὰ νὰ φᾶνε, δικαιολογώντας πῶς ἡ Ἀστρούλα σὲ τέτιαν ψυχολογικὴ στιγμὴ πού βρισκείται δὲν ἔχει ὄρεξιν γιὰ φαί. Μὰ φαίνεται πῶς ἡ δικαιολογία αὐτὴ εἶναι ἐπιτήδεος βαλμένη. Γιατὶ μποροῦσε ἀξιολογεῖ ὁ Στρωτὸς, μὲ ὅση οἰκειότητα καὶ ἂν εἶχε στὸ σπίτι τοῦ Στρατιδῆ, νὰ μὴ πῆγαινε νὰ κάμη τὴν πρώτη του μετὰ τὴν ἐκλογὴ βῆξιτα τῆ γνωστῆ ὥρα τοῦ φαγιοῦ. Κι ἀκόμα στὸ τέλος τοῦ ἔργου, γιὰ νὰ μείνου μονάχες ἡ Ρωξάνη καὶ ἡ Ἀστρούλα, στέλνουνται οἱ ἄνδρες σὲ πλαγιὴν κάμαρα νὰ συσκεφτοῦνε γιὰ μιά σπουδαία ὑπόθεσι, καὶ ἡ γριὰ Στρατιδαίνα γιὰ νὰ ψῆσῃ καφέ.

Ὁ Στρωτὸς σὲ μερικὰ μέρη—καθὼς π. γ. στὴν πράξιν πού τοῦ λέει ἡ Ἀστρούλα γιὰ τὴν ἐπιτήδεον θέσι τοῦ ἀδερφοῦ τῆς—δὲ μιλεῖ. Διδάσκει, καὶ κιντυνεύει μάλιστα νὰ πῆσῃ καὶ σὲ σκηνοθεσία. Δὲ λέμε πῶς ὁ δραματικὸς συγγραφέας δὲν πρέπει νὰ βλέπῃ, σὲ σκοπὸ κάποιας διδαχῆς. Μὰ νερμίζουμε πῶς ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὴ δράσι τοῦ ἔργου, καὶ ἔχι ἀπὸ τὰ λόγια πού λένε τὰ πρόσωπα, γιὰ τὸτε πιά τὸ ἔργο καταναίει σὰ νὰ τὸ ἐκφώνῃ κανένας ἱεροκήρυκας. Καλύτερα ὁ σκοπὸς τῆς διδαχῆς νὰ εἶναι τὸ συμπέρασμα τοῦ δραμάτου βγαλμένο ἀπὸ

πρέπει όμως οί μελλούμενες γενεές νά βγοῦνε μί ύ-
γεία και δύναμη γιατί μ' αὐτές θά ζήση τὸ ἔθνος.

Σ' αὐτὸ θά βοηθήσουν πολὺ κι οί Ρωμιοπού-
λες. Τίς βλέπω νά ξυπνοῦνε—ἴσως μάλιστα ξυπνή-
σανε περισσότεροι ἀπὸ μᾶς τοὺς Ρωμιούς. Κάτι ωφέ-
λιμες προσπάθειές τους καθὼς τῆ Μελισσοτροφική
Ἑταιρία, τὰ ἀδερφάτα γιά νά βοηθήσουν τ' ἄμοι-
ρα Μακεδονόπουλα και ἡ βοήθεια πού δώσανε στοὺς
Ρωμειώτες πρόσφυγες, δίνουνε ἰλπίδες πὼς θά
δουλέψουνε κι ἀλλιῶτικα τὸ ἔθνος μας, ὄχι μόνο στὴν
'Αθήνα παρά σ' ὅλη τῆ Ρωμιόσῳνη.

Ἐνα σημαντικό ραινόμενον στὴν ἔθνική μας ζωὴ
πού, ἂ βαστάξῃ, θά φέρῃ γερὰ ἀποτελέσματα εἶναι
τὸ σπρώξιμο τοῦ ἀθλητισμοῦ. Αὐτὸ πρέπει νά τὸ
βοηθήσουν ὅσοι θένε νά δουλέψουνε γιά τὴν ἀναμόρ-
φωση τοῦ ἔθνους γιατί ὁ ἀθλητισμὸς δὲν κάνει μο-
νάχα τὰ γερὰ κορμιά, μορφώνει και τὸ χαραχτήρα
καλλήτερα ἀπὸ τὰ ἄψυχα βιβλία και τίς βαρετές συ-
βουλές. Ὁ ἀθλητισμὸς θά κἀνῃ τὸ Ρωμιόπουλο νά
νοιώσῃ και νά καταλάβῃ τῆ ζωὴ. Θά τοῦ διδάξῃ
τὴν ἀξία τῆς πρωτοβουλίας μᾶ και τῆς σύμπραξης.
Θά τοῦ μάθῃ νά βλέπῃ και νά ἰχτιμᾶ τὸν καλλήτε-
ρο, τὸν δυνατώτερό του και ἴσως ἐρῆν μᾶ μέρα πού
θά ξέρῃ τὸ Ρωμιόπουλο πὼς ἡ πειθρχία στὸν ἀνώ-
τερο εἶναι ἀρετὴ.

Μοῦ φαίνεται ὅμως πὼς σήμερα ὁ σπόρος τῆς
ἀναγέννησης ἔπεσε στὴ Ρωμιόσῳνη. Ὅσο και νά τὸ
κρύβῃ ἡ ἐπίσημη κακορίζικιά, κάτι ἀρχίζει νά συν-
ταράξῃ τὴν ἔθνική συνείδηση, ἕνας πόθος γιά πῖο ἀ-
ληθινὴ πῖο συνοργνωμένη πῖο δυνατὴ ζωὴ.

Δουῖλος Δουλεῦτης.

ΖΟΥΓΡΑΦΙΕΣ

13

Μοῦσα γλυκοσπαράξεις με σὺν ἔρωτας κρυφός.
Κι ἀκόμα ἂ δὲ μοῦ χάριτες τὸ ζωτικό σου χάδι,
ἔτσι σὲ βλέπω ἀγγάντια μου στὸ μάκρος και στὸ φῶς,
σὰ μιά κορφή τοῦ Παρνασσοῦ σὲ φεγγαρίσιο βράδι.

14

Τὰ μεσημέρια δέχτηκα σὲ ἀράθυμό μου σιῆθος,
και σὺν ἀπὸ τὰ ρούφηξα γλυκόπιτοτο κρασί,
κι ἂ μ' ἔρριξαν σὲ μέθυσμα και σὲ μεγάλο βῦθος,
τὴ φλόγα τῆς ἀγάπης σου, λέω, μοῦσταίλες Ἐσὺ.

15

Ἰπλέριο τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ μὰ τῆς ψυχῆς μου ἀγνό.
Στὸ παραθύρι σου ἄβουλος γαυί προσμένω ἀπόψε;

τὸν ἴδιο τὸ θεατὴ. Τὰ τέττα μέρη ἕμως—σὲ ὅλα τὰ
ἑλληνικὰ ἔργα τὸ ἐλάττωμα αὐτὸ βρίσκεται σὲ με-
γάλο βαθμὸ—στὶς «Ἀλυσίδες» εἶναι λίγα, ἂν και
μποροῦσε νά πῆ κανεὶς πὼς ἐξαιρετικὰ γιά τὸ εἶδος
τοῦ ἔργου ἴσως νά ἐπιτρέπονται.

Οἱ ἀτεχνίες αὐτές—και κάποιες ἄλλες ἀκόμα μι-
κρότερες—δὲ στέκονται ἱκανὲς νά κρύψουνε ἕνα σύ-
νολο ἀρκετὰ πιτυχημένο, πού ἡ μεγαλύτερη αἰτία
τοῦ δὲν εἶναι τόσο τὸ ἄρπαγμα τῆς μεγάλης Τέχνης,
ὅσο ἡ προσπάθεια τοῦ συγγραφέα ν' ἀνεβάσῃ στὴ
σημὴν τὰ κάπως πλατὰ κοινωνικὰ προβλήματα τῆς
σημερινῆς ζωῆς μας. Κάπου ὁ ἴδιος κ. Ταγκόπουλος
ἔχει χαραχτηρίσει τὸ ἔργο του μὲ ἀρκετὴ ἐπίγνωση.
«Γιὰ νά πιτύχω τὸ σκοπὸ μου, νά φέρω στὴ σημὴν
τὴν ἀληθινὴ Ρωμαϊκὴ ζωὴ, δὲ δίστασα καθόλου νά
θυσιάσω τὴν Τέχνη στὴν Ἀλήθεια». Τέττα ἔχει στα-
θῆ, νομίζουμε, ἡ δραματικὴ ἐργασία τοῦ συγγραφέα
τῶν «Ἀλυσίδων». Οἱ «Ζωντανὸι και πεθαμένοι» κι
ὁ «Ἄσωτος» εἶναι ἀληθινὰ οἱ πρόδρομοι μιᾶς πρω-
τότυπης δραματικῆς ἀντιλήψης πού χρειάζεται ση-
μερα τὸ ἔθνος. Δὲ σημαίνει ἂν ἡ δράση στὰ δράμα-
τα αὐτὰ μᾶς φαίνεται, ἀπάνου στὴ σημὴν, κάπως
χλιαρὴ, οὔτε τὸ πὼς ὁ θεατὴς πρέπει νά ἐνταίη τὴν
προσοχὴν του γιά ν' ἀρπάξῃ τίς ἰδέες τῶν διάλογων

Τὸ γέλιο τοῦ προσώπου σου ποτὲ ἂ δὲ λημονῶ,
ἄχ'ζούλια δροθῶσον μέσα μου και τέτοια ἀγάπη κόψε.

16

Τὸ νῖδ ρουμάνι τῶνιξε στὰ δολερὰ φιλιὰ του
τὸ μαῦρο κακοσύγγεφο τῆς ξεμαλλιάρας μπόρας,
και τώρα πού τὸ ρούφηξε στὴ σκότεινη ἀγκαλιά του,
γροῖκα τὸ κλάμα ἀπόπερα τῆς ἔρρης βελαῶρας.

17

Ροδολαμίζουν τὰ βουνὰ καίθε πού ὁ γῆλιος βγαίνει,
κ' οἱ λόγγοι παραδίνονται στὸ φωτοθησαυρό,
κι ἄχ' πάλε μέσα μου ξυπνάει τὸ μουσικὸ πού κραίνει
τὴν πρώτη τὴν πατρίδα μου νά πάω νά ξαναβρῶ.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ALBERT THUMB

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ (*)

Πὼς ἡ ἑλληνικὴ γραφτὴ, θεωρημένη γλωσσὸς
στορικὰ, εἶναι μορφὴ νεκρὴ δὲν ξαναποδείχεται μὲ
τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Χατζηδάκη στὸ δέφτερό του
κεφάλαιο («Ἡ νεοελληνικὴ γραφτὴ δὲν εἶναι νεκρὴ»
σελ. 18 και ἐξῆς). Ἡ ἀνταπόδειξη δὲν εἶναι δύσ-
κολη, μὰ θέλει τόπο, μήτε τῆ χρειάζονται θαρρῶ οἱ
κἀτοχοι τῆς καθαρέουσας και τῆς δημοτικῆς. Ἐ-
να πρᾶμα ὡς τόσο δὲ μοῦ τὸ χωράει σταλιά ὁ νοῦς
μου, τὸ νά λένε πὼς οἱ κλασικοὶ τύποι τῆς γραφτῆς
στέκουν τάχα πρὸς τοὺς νεοελληνικοὺς τύπους ἔ-
ται ὅπως οἱ τύποι τῆς συνηθισμένης γερμανικῆς πρὸς
τοὺς τύπους τῶν νεοελληνικῶν τῆς Γερμανίας (σελ.
25). Γιατί οἱ γερμανικοὶ τύποι συγγενέθουν ἀδερφι-
κὰ, ἐνῶ ἄξαφνα τὸ γραφτὸ πατῆρ εἶναι ὁ κλασικὸς
μητρικὸς τύπος, ἀπ' ὅπου ὁ τύπος πατέρας, ὁ κοι-
νὸς καθε νεοελληνικῆς (*), βλάστησε στὸ τέλος ἀ-
κόμα τῆς κλασικῆς ἐποχῆς ἢ στὴν ἀρχὴ τοῦ με-
σαιῶνα. Ἐπειδὴς τὰ τέττα τοῦ εἶναι τοῦ Χατζη-
δάκη δίχως ἄλλο πρᾶχειρα, πρέπει νά συμπεράνω
πὼς δὲν εἶναι σωστὰ φωτισμένος πὼς ἔρχισε ἡ ση-
μερινὴ ἀνωγεραμνικὴ.

Κ' ἴσα ἴσα σ' ἐτοῦτο, πού δηλαδὴ ἡ καθαρέ-

*) Ἡ ἀρχὴ του στὸ παρασμένο φύλλο.

**) Ἡ Τσακωνικὴ μοναχὰ εἶναι ἐξαίρεση· ἀπὸ ὅμως
εἶναι ὅμοιο ἀπὸ τὸ θέμα μας.

βουτα δὲν παίρνει τοὺς τύπους τοὺς κινεοὺς ἢ ριζικούς
κάθε νεοελληνικῆς (πρὸ. ὁ πατέρας), παρά τύπους
ἐποχῆς νεοελληνικῆς καιρὸ τώρα (ὁ πατῆρ), βρίσκεται
τὸ ἀκατάλληλο τῆς ἐπίσημης γραφτῆς. Ἀκόμα κι'
ἂν ἀπὸ συνήθεια τίποτα ἀκατάλληλο (σὺν τὴν καθα-
ρέουσα) κάποτε τοῦ κόσμου τοῦ φαίνεται φυσικὸ
(πρᾶμα πού τονίζει ὁ Χατζηδάκης σελ. 38), ἀπὸ
δὲν εἶναι τόσο σημάδι καταλληλοσύνης ὅσο συντη-
ρητισμοῦ κι' ἀσαφειᾶς τῶν ἀθρώπων. Οἱ κλασικό-
φιλοι (Humanisten) ἔγραφαν πῖο ἔφοκα λατινικὰ
παρά τῆ μητρικῆς τους γλώσσα, και στὴ Δύση κά-
θε λόγιου τὸ νά παραδίδει ἢ γράφει λατινικὰ τοῦ
φαίνονταν τόσο φυσικὸ και τόσο ἀποκλειστικὰ κα-
τάλληλο, ὅστε πολὺν καιρὸ ἀντίσταναν πρὸς τὴν
παραδοχὴ τῆς ἑθνικῆς τους γλώσσας. Στὸ μεταξύ ὁ
Χατζηδάκης μᾶς ξεμυστηρέβεται ὁ ἴδιος σελ. 30
(καίτα και σελ. 28) μᾶς πολῦτιμη ὁμολογία, πὼς
δηλαδὴ τῶν Ἑλλήνων ἡ γραφτὴ τους τοὺς ἔρχεται
κάπως δύσκολη νά τῆ μάθουν, ἕνας παιδαγωγικὸς
λόγος πού στὸ γλωσσικόν ἀγῶνα μὲ κάθε δίκιο τοῦ
δίνεται. (ἄξαφνα ἀπὸ τὸ γιατρὸ Φωτιάδῃ) ἡ πῖο με-
γάλη σημασία. Ὁ Χατζηδάκης βέβαια φρονεῖ πὼς
ἔδω βρίσκονται στὰ ἴδια κι' οἱ ἄλλες πολιτισμένες
γλώσσες, μὰ παραβλέπει ἴσα ἴσα μᾶς ριζικὴ διαφο-
ρά. Γιατί οἱ γραφτῆς τῆς δυτικῆς Ἑβρώπης μὲ τίς
νεοελληνικῆς τους εἶναι γλώσσες τῆς τώρα ἐποχῆς,
ἐνῶ ἡ καθαρέουσα εἶναι ἀντίθετη πρὸς τίς ζωνταν-
νές νεοελληνικῆς και κλασικὸπλαστῆ. Ἀπὸ μαθὲς
εἶναι τὸ καθαρὸ θέμα—ὁ κόμπος ὅλος τοῦ γλωσσικοῦ
ἀγῶνα—ἀπ' ὅπου ὁ Χατζηδάκης ξεφύγει και δὲν
τὸ ξεδιχνάει, παρά πολεμάει πλάγια μικρολογία,
καθὼς τὸ ἀτομικὸ ὕφος τῶν «ἀιρετικῶν». Καὶ στὸν
πόλεμό του κάποτες δικηγορέβει μὲ παράξενα ἐπι-
χειρήματα. Τῆς ζωντανῆς δημοτικῆς ἄξαφνα τοὺς
ὀπαδοὺς τοὺς κράζει πισωδρομικοὺς (σελ. 39), ἐπει-
δὴς τῆ γραφτὴ ὅπως ριζώθηκε στὴν Ἑλλάδα ἕναν
αἰῶνα τώρα» τὴν ἱστορικοῦ και τρέχουν πίσω
στὴ γλώσσα τοῦ ΙΖ' και ΙΗ' αἰῶνα, σὰ νά μὴν εἴ-
ταν ἡ γραφτὴ προϋπερηνῆ (ὅπως δὲ ὁ ἴδιος ὁ Χα-
τζηδάκης τονίζει σὲ ἄλλο ἐπιχειρήμα, δὲς παραπά-
νου) και σὰ νά μὴν ἦρθε ἡ ζωντανὴ γλώσσα κατό-
πι! Κι' ἐπειδὴς φυσικὰ ὁ παρελληλισμὸς τοῦ δη-
μοτικιστικοῦ ἀναθρασκμοῦ στὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν ἀρ-
χὴ τῶν ρωμαϊκῶν γραφτῶν ἰδιωματῶν (στὸν τόπο
τῆς λατινικῆς) εἶναι στὰ χεῖρια τῶν ὀπαδῶν, τοῦ
γλωσσικοῦ ξαναμορφωμοῦ πολῦτιμο και γερὸ ἐπιχει-
ρημα, γιά τοῦτο πρῶτα φωτιζόμεστε γενικὰ πὼς

Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ

«ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ» ἔτος Η', 173 (15 τοῦ Δε-
κέβρη 07) σελ. 154, στήλ. 1.

Ὁ κ. Θωμᾶς Οἰκονόμου, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν
του ἀπὸ τὸ Βασιλικόν, ἔπου ἡ δράσις του ὑπῆρξεν ὁ-
μολογουμένως ἐπαινετὴ, εἶχε πολλὰς και περιέργους
περιπετείας. Θά τὰς ἔλεγα ἀποτυχίας, ἐὰν δὲν ἐφο-
βούμην μὴν εἰποῦν ὅτι μέμφομαι τὸν συμπαθὴ σὴν-
νοθέτην, ἐνῶ ἀπλῶς μέμφομαι τὴν τύχην του. Ἡ
τύχη αὐτῆ, φαίνεται, τὸν κατεδίωξε και εἰς τὴν τε-
λευταίαν του ἐπιχειρήσιν. Ἀνέλαθε τὴν ἐκμετάλλευ-
σιν ἐνδὲ μικροῦ χειμερινοῦ θεάτρου, τὸ ὅποσον ἐκτίσθη

εἰς τὴν ὁδὸν Προαστείου και Πανεπιστημίου. Πρὸς
τοῦτο κατήρτισε θέατρον και ἤρχισε γυμνάσια και ρε-
κλάμας εἰς τὰς ἐφημερίδας. Τὸ νέον θέατρον ἔπρε-
πε νά ἐγκαινισθῇ τὸν Νοέμβριον· πλησιάζει ἕμως
νά μεσοκοπήσῃ ὁ Δεκέμβριος και ἀκόμη μένει κλει-
στόν...Φαίνεται, ὅτι τὸ κτίριον παρουσίασε πολλὰς
ἐλλείψεις και ἐνέπνευσεν ὀψίμους φθόβους καταρρέυ-
σεως. Διὰ νά στερεωθῇ, ἔπρεπε νά περάσῃ πολὺς ἀ-
κόμη καιρός. Ἀνοπομονῶν δὲ ὁ κ. Οἰκονόμου νά ἐμ-
φανισθῇ και ὡς χειμερινὸς θεατάρχης, ἀπεφάσισε νά
δώσῃ μίαν μοναδικὴν παράστασιν, εἰς τὸ Δημοτικὸν
θέατρον, τοῦ νέου ἔργου, μὲ τὸ ὅποσον ἀκριβῶς ἐ-
πρόκειτο νά ἐγκαινισθῇ τὸ ἀτυχὲς θεατράκι τῆς ὁ-
δοῦ Προαστείου.

Τὸ ἔργον αὐτὸ, ἐπὶ ἡμέρας διαφημιζόμενον εἰς
τὸν τύπον, ἦτο οἱ «Ἀλυσίδες», πολιτικοκοινωνικὸν
δρᾶμα νέου και ἀγνώστου συγγραφέου, ὀνομαζομέ-
νου Λογγάρου. Εἶχε κινήσῃ κάποια περιέργεια, λαμ-
βανομένου ὑπ' ὄψιν ἀπ' ἐνδὲ τοῦ νεωτεριστικοῦ γού-
στου τοῦ κ. Οἰκονόμου, ἀπ' ἐτέρου δὲ κάποιου ἀπο-
σπάσματος τοῦ ἔργου, δημοσιευθέντος μετὰ πολλῶν
ἐπαίνων εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν». Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι
τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, δὲν ἔλεγε και σπου-
δαία πρᾶγματα. Πολλὰς «ἀλήθειες» μέσα, και πολ-